

7. Ympäristön kokeminen paikkana

Ympäristö koetaan monella tavalla. Edellä on kuvattu ympäristön fyysisen rakenteen jäsentämistä mielessä (luku 6). Sen ohella ihminen kokee ympäristön tunnesisältöinä, sosiaalisina ja toiminnallisina sisältöinä sekä kulttuurisina merkityksinä. Kaupunki, kirkko, paloasema tai koulu ovat kohteita, joilla on asukkaille voimakas tunne- ja merkityssisältö. Kaikkiin tällaisiin kohteisiin on kiinnittynyt paljon erilaisia merkityksiä, joista osa on yhteisesti jaettuja, osa henkilökohtaisia.

Ympäristön fyysinen ja kulttuurinen puoli

Ympäristön kokemisen jakautuminen fyysiseen ja kulttuuriseen puoleen tuli selvästi esiin Harrisonin ja Howardin (1972) tutkimuksessa. Siinä selvitettiin, millaisia mielikuvia erään 35 000 asukkaan asuinalueen ihmisillä oli alueestaan. Heitä pyydettiin piirtämään tärkeiksi kokemansa ympäristötekijät. Yllättävää ei ollut, että useimpien mielikuva keskittyi paikallisen pääkadun ympärille. Myös määrätyt puistot, eräät solmukohdat ja reuna-alueet mainittiin. Kiinnostavampi tulos saatiin, kun asukkailta kysyttiin, miksi he olivat esittäneet juuri nuo tekijät. Eräät ympäristötekijät olivat painuneet mieleen, koska niillä oli muusta ympäristöstä erottuva koko, sijainti tai kaupunkikuvallinen ominaisuus. Toiset tekijät olivat taas jääneet mieleen siksi, että niihin liittyi historiallisia, poliittisia, sosiaalisia, taloudellisia, toiminnallisia tai uskonnollisia merkityksiä. Tästä Harrison ja Howard päättelivät, että ihmisen mielikuvaan kaupungistaan vaikuttavat sekä fyysiset että kulttuuriset ominaisuudet.

Tätä ajatusta vahvistaa Rozellen ja Baxterin (1972) tutkimus. Siinä kysyttiin erään kaupungin asukkailta kolme erityyppistä kysymystä. Ensimmäinen oli "Sulkekaa silmänne ja ajatelkaa kaupunkianne ja kertokaa mitä näette". Vastaajat näkivät mielessään rakennuksia, kaupunkinsa fyysisen hahmon ja katuja. Toinen kysymys kuului "Mitkä viisi asiaa ovat teille tärkeimpiä kaupungissanne". Nyt vastaajat koros-

FYYSISET OMINAISUUDET

OMINAISUUS	LUONNEHDINTA
Sijainti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osatekijä <i>erottuu sijaintinsa</i> perusteella. 2. Osatekijä erottuu <i>asemansa</i> perusteella. Sitä voidaan pitää esimerkiksi lähtökohtana, kun muut tekijät sijoitetaan mielessä paikoilleen. 3. Kohde on <i>huomiotaherättävä</i> ja piirtyy esiin ympäristöstään. 4. Osatekijästä on <i>laajat näkymät</i> ympäristöön tai se <i>hallitsee</i> ympäristöään. 5. Osatekijä yhdistyy mielessä johonkin <i>toimintaan</i>. 6. Paikka yhdistyy mielessä johonkin sen <i>erityispiirteeseen</i>, esimerkiksi puistoa kuvataan pesäpallokenttänä. 7. Osatekijään sisältyy jokin <i>tunnus</i> tai <i>merkki</i>, jonka perusteella se erottuu muista.
Ilmiasu	<ol style="list-style-type: none"> 8. Ympäristöstä erottuu <i>iältään</i> erilaisia tekijöitä. 9. <i>Fyysinen koko</i> antaa osatekijälle ominaisleiman. 10. Osatekijä erottuu <i>värin</i> perusteella. 11. Suunnittelutekijät, kuten <i>tyyli</i> tai <i>yksityiskohtien käsittely</i> korostavat osatekijää. 12. Osatekijän <i>muotoon</i> liittyy sille ominaisia piirteitä. 13. <i>Materiaalin</i> käyttöön, <i>teknisiin</i> ratkaisuihin, <i>arkkitehtonisiin</i> ratkaisuihin liittyvät ominaisuudet korostavat osatekijää. 14. Osatekijän <i>kunto</i> tai rappeutuminen ja sen <i>sopivuus</i> tai sopimattomuus ympäristöönsä erottavat sen muista. 15. Visuaalinen <i>miellettävyys</i> yleensä. 16. Tekijät, jotka jollakin tavalla ovat yhteydessä, <i>aikaan</i>, <i>hajuihin</i>, <i>ääniin</i>, <i>valaistukseen</i> tai <i>säähän</i>.

39. Kaupunkiympäristössä kohteet jäävät mieleen joko fyysisen sijaintinsa, ilmiasunsa, kulttuurisen merkityksensä tai herättämänsä miellelyhtymän perusteella (Harrison ja Howard 1972).

tivat kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia ominaisuuksia. Tärkeiksi koettiin ystävät, perhetutut, alueen sosiaalinen ilmapiiri ja työmahdollisuudet. Kolmanneksi kysyttiin ”Kuvitelkaa, että olette muuttamassa pois kaupungistanne. Mitä luulette siitä jälkikäteen muistavanne”. Täähän vastattiin viittaamalla sekä fyysisiin että sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. Aasukkaat pystyivät siis pyydettäessä kuvittelemaan kaupunkinsa fyysisen hahmon, ja se jäi heidän mieleensä. Mutta jos heitä pyydettiin sanallisesti kuvaamaan kaupunkiaan, tulivat esille heidän tärkeimpinä pitämänsä kulttuuriset, sosiaaliset ja toiminnalliset puolet.

KULTTUURISET OMINAISUUDET

OMINAISUUS	LUONNEHDINTA
Merkitys	17. Osatekijään liittyy <i>taloudellisia</i> ominaisuuksia. Se on esimerkiksi kalliiden kustannusten tai statuksen ilmaisija.
	18. <i>Poliittisia</i> ja <i>sosiaalisia</i> ominaisuuksia liitetään paikkaan.
	19. Osatekijään yhdistyy <i>uskonnollisia</i> , <i>kansallisia</i> tai <i>rodullisia</i> miellelyhtymiä.
	20. Osatekijän <i>historiallinen</i> alkuperä, kehityshistoria tai siihen liittyvät historialliset tapahtumat tekevät siitä merkityksellisen.
	21. Osatekijän <i>käyttötarkoitus</i> (vapaa-ajan vietto, ostospaikka) on sen luonnehdinnan perustana.
	22. Toiminnallinen <i>poikkeavuus</i> : esimerkiksi pääkatua luonnehditaan jouluparaatin pitopaikkana.
	23. Jotakin paikkaa pidetään yksinkertaisesti <i>tärkeänä</i> .
	24. Osatekijällä on havainnoijalle merkitystä tämän <i>mukavuuden</i> tai hyvinvoinnin kannalta. Se voi olla esimerkiksi helppopääsyinen ja turvallinen.
	25. Muut merkitykseen sisältyvät tekijät, joita ei voida edellisiin luokkiin sijoittaa, kuten tietyn paikan merkityksellisyys sen perusteella, että sille on tulossa tulevaisuudessa ostoskeskus.
	Mielleyhtymät
27. Osatekijä on havainnoijalle <i>tuttu</i> . Hän esimerkiksi ohittaa sen päivittäin.	
28. Osatekijä vaikuttaa <i>mielialaan</i> tai tuottaa vaikutelmia. Esimerkiksi puistoa pidetään rauhallisena.	

Ihmisten eri ympäristöille antamat merkitykset vaihtelevat myös heidän tavoitteidensa ja sisäisten malliensa mukaan. Ittelson ym. (1976) toteavat, että sama ympäristö saatetaan kokea esimerkiksi seuraavilla eri tavoilla:

1. Ympäristö voidaan kokea ulkopuolisena, fyysisenä tilana. Tämä on usein hallitseva kokemistapa, kun opetellaan suunnistautumaan uudessa ympäristössä. Silloin huomio kiinnittyy katuihin, rakennuksiin, maamerkkeihin ja muuhun fyysiseen puoleen.
2. Ympäristö voidaan kokea minuuden jatkeena ja osana itseä. Kokemus voi olla niin voimakas, että jokin muutos ympäristössä saatetaan kokea myös muutoksena itsessä. Rakkaan esineen kadotessa osa minuutta tuntuu samalla kadonneen.

3. Ympäristö saatetaan kokea niin vahvasti toisiin ihmisiin samastuen, että fyysiset puitteet jäävät taka-alalle. Ympäristö muodostuu ihmissuhteista ja sosiaalisista verkostoista.
4. Toisinaan ympäristö voidaan kokea voimakkaimmin tunnelman, ilmapiirin, tunnesisällön tai sen herättämien miellelyhtymien perusteella. Vaikka tunnesisältö on mukana kaikissa kokemuksissa, joisakin tilanteissa tämä puoli saattaa hallita. ”Paluu lapsuuden kotiin aikuisena voi herättää monia miellelyhtymiä. Jokainen huone sisältää vihjeitä jo unohdetuista tapahtumista ja pelkästään tuoksut saattavat palauttaa mieleen kokonaisia kokemusvuosia. Samoin uusi ympäristö voidaan kokea tunnevaltaisesti: esimerkiksi muuttaja saattaa kokea syviä tunteita odotustensa täyttymisestä.” (mt., 204.)
5. Joskus ympäristö koetaan puhtaasti toiminnallisina perustein. Tärkeää on, miten se sopii yhteen jonkin toiminnan suorittamisen kanssa. ”Ympäristö on kuin näyttämö, joka mahdollistaa näyttelijälle roolinsa läpiviemisen” (mt., 204).

Yksilön mielessä tällaiset eri kokemustavat voivat vaihdella, kun hänen tavoitteensa muuttuvat. Vaihtelua on myös yksilöittäin. On oletettu, että toiset yksilöt suuntautuvat enemmän toisiin ihmisiin ja toiset enemmän esineisiin tai fyysisiin kohteisiin (Little 1976). Koulustausta vaikuttaa asiaan: arkkitehti havainnoi ja kokee ympäristönsä todennäköisesti toisin kuin insinööri tai kadunmies. Eroja on myös kulttuureittain. Esimerkiksi Cooper (1976) toteaa, että alun perin talo on koettu osaksi omaa identiteettiä. Modernin länsimaisen ihmisen suhde luontoon, rakennuksiin ja asuinympäristöihin on välineellisempää. Tällaiset koko kulttuurin laajuiset suhtautumistavat tulevat esille vasta, kun vertaillaan eri kulttuureja ja niiden maailmankatsomuksia.

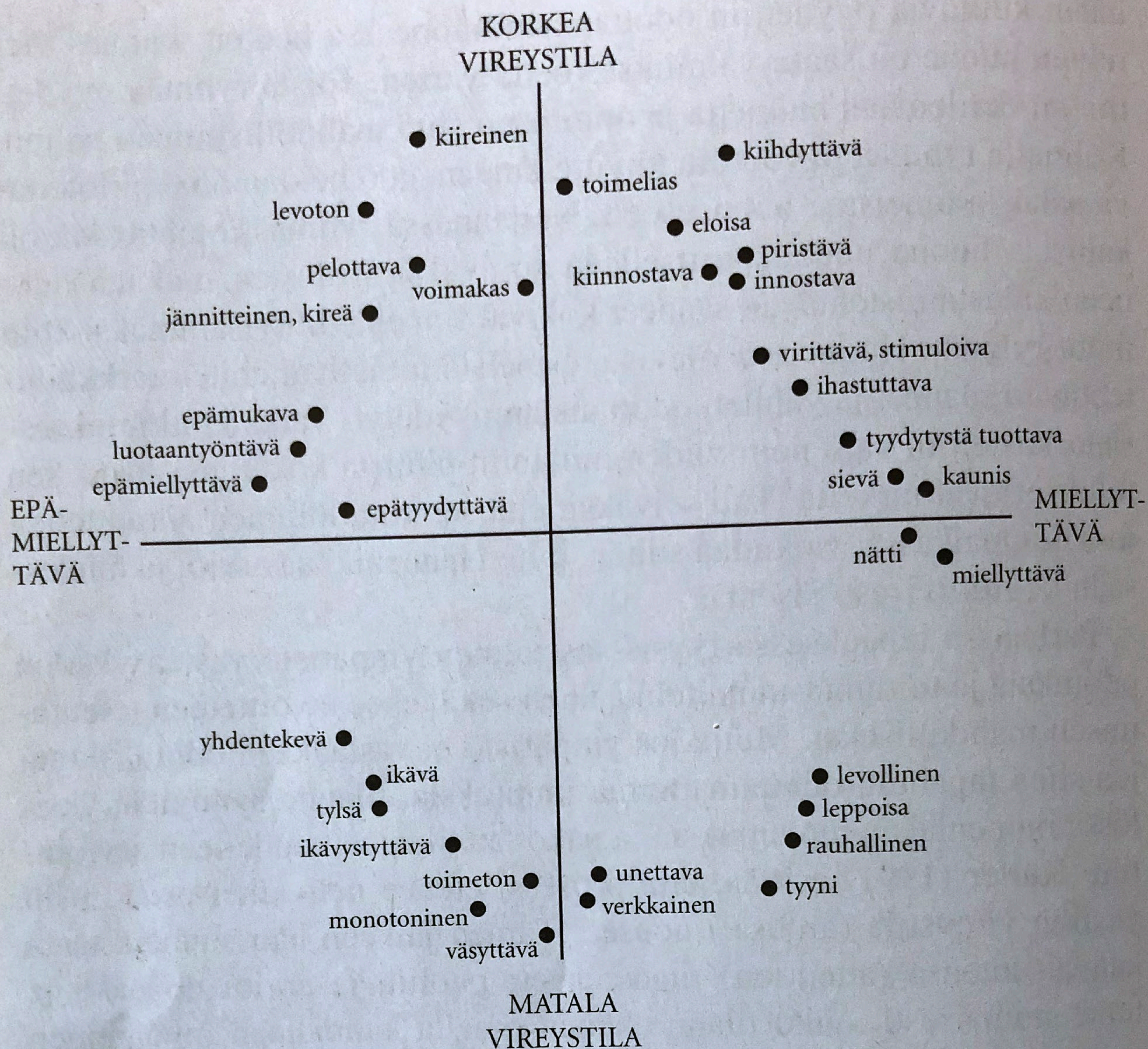
Ympäristön tunneperäinen arviointi

Jokainen yksilö arvioi ympäristöään omien tavoitteidensa ja tunnetilojensa kannalta. Tätä havainnollistaa Wardin ym. (1988) koe, jossa seurattiin, miten koehenkilöiden kokemukset ja muistikuvat toimistohuoneesta vaihtelevat sen mukaan, millaisin perustein he huoneeseen menevät. Koehenkilöt jaettiin neljään ryhmään. Ensimmäiseen ryh-

mään kuuluvia pyydettiin odottamaan huoneessa hetken, kunnes viereinen huone on saatu valmiiksi koetta varten. Toista ryhmää pyydettiin tarkkailemaan huonetta ja oppimaan siitä mahdollisimman paljon. Kolmatta ryhmää pyydettiin kuvittelemaan, että heidän olisi piilotettava salaista aineistoa huoneeseen. Neljännessä ryhmässä tehtävänä oli kalustaa huone uudelleen itselleen sopivaksi. Tulosten mukaan huoneen kalustamistehtävän saaneet kokivat sen epäviihtyisämmäksi kuin muut ryhmät. Huoneessa olevista esineistä muistivat eniten tarkkailutehtävän saaneet ja vähiten odottamaan pyydetyt. Vaikka tutkimuksessa tarkasteltiin vain noin viiden minuutin pituista kokemusjaksoa, sen tulokset ovat tärkeitä. Tuli selväksi, että se, mitä ihminen aikoo tehdä jossakin paikassa, vaikuttaa siihen, miten hän paikkaa arvioi ja mielessään kognitiivisesti jäsentää.

Parhaassa tapauksessa fyysis-sosiaalinen ympäristö vastaa yksilön odotuksia ja toimintasuunnitelmaa heti sekä tekee tavoitteiden toteutumisen mahdolliseksi. Mutta jos ympäristö ei vastaakaan odotuksia tai jos siinä tapahtuu odottamattomia muutoksia, tilanne synnyttää yksilössä monenlaisia tunteita ja pakottaa tilanteen uudelleen arviointiin. Küller (1991) esittää, että prosessi etenee nelivaiheisesti. Ensin yksilön vireystila (arousal) nousee. Tämän jälkeen hän suuntaa tarkkaavaisuutensa (attention) tilanteen eri puoliin ja arvioi nopeasti ja tunteenomaisesti, onko tilanne hänen omalta kannaltaan myönteinen vai kielteinen (reward/aversion). Samalla yksilö pyrkii säilyttämään tilanteen hallinnan (coping) niin, etteivät vireystila ja mahdollisesti koettu stressi nouse liikaa. Tilanne voidaan hallita esimerkiksi poistumalla paikalta tai muuttamalla omia tulkintoja ja tavoitteita.

Tällainen tunneperäinen arviointi on voimakas erityisesti silloin, kun tuttu ympäristö ei enää vastaa odotuksia tai kun jokin ympäristö koetaan ensi kertaa. Mitä suurempia poikkeamat paikan fyysisissä piirteissä tai sisällössä ovat totutusta ja ennakoidusta, sitä voimakkaampia ovat tunneperäiset arvioinnit. (Purcell 1986.) Arvioinnit tehdään yleensä kieleen sisältyvien adjektiivien avulla. Ympäristö koetaan esimerkiksi epämiellyttäväksi, epämukavaksi, ikävystyttäväksi, innostavaksi tai rauhoittavaksi. Russell ja Snodgrass (1987) esittävät, että tunneperäiset arviot ympäristöstä ovat jaettavissa kahden pääulottuvuuden mukaan. Nämä pääulottuvuudet vastaavat Küllerin näkemystä ympäristön tunneperäisen arvioinnin vaiheista. Ympäristö koetaan

40. Ympäristön tunneperäisessä arvioinnissa käytetään adjektiiveja, jotka liittyvät vireystilan muutokseen ja kohteen miellyttävyyteen (Russell ja Snodgrass 1987).

toisaalta vireystilaa nostavaksi tai laskevaksi (arousal/sleepiness) tai tältä kannalta neutraaliksi. Toisaalta se koetaan epämiellyttäväksi tai miellyttäväksi (pleasure/unpleasure).

Kaikkiin arviointeihin vaikuttavat toisaalta yksilön tietynhetkinen toiminta ja mieliala, toisaalta ympäristön fyysis-sosiaaliset piirteet. Toisinaan tunteet ovat vahvasti tilanteen aiheuttamia ja lyhytaikaisia; esimerkiksi vanhus voi kokea epävarmuutta uudessa valintamyymälässä. Mutta tunteet voivat olla myös suhteellisen pysyviä ja esimerkiksi omaan asuinpaikkaan kiinnittymistä heijastavia.

Paikkakokemus

Useimmat ihmiset kykenevät kuvaamaan ne paikat, jotka ovat olleet merkityksellisiä etappeja heidän elämänsä elämässä ja joihin he ovat olleet kiintyneet jossakin elämänvaiheessaan. Useat kokemukset, muistot, vaikutelmat ja tunteet ovat sitoutuneet juuri eri paikkoihin. Voimakkaimmillaan ”ihminen kiinnittyy paikkaansa ja sulautuu siihen, hän yhdistää paikkansa henkilökuvaansa, hän sijoittaa itsensä siihen niin kokonaan, ettei hänen paikkaansa voi koskea koskematta samalla häneen itseensä” (Tournier 1971, 60).

Näin tiloista (space) tulee subjektiivisesti koettuja paikkoja (place), kun ihminen luo niihin tunnesiteitä ja antaa niille omia merkityksiään. Yleensä tämä tapahtuu ajan myötä, arkielämän toimintojen välityksellä. Asunnosta tulee koti, kaupungista tulee kotikaupunki. Myös tunnesiteet menneisiin lapsuuden paikkoihin voivat säilyä mielessä, kuten karjalaisilla tunnesiteet luovutettuun Karjalaan. Näiden paikkoihin kytkeytyvien tunnesiteiden, merkitysten ja muistojen kokonaisuudesta muodostuu yksilön jatkuvasti muuttuva ja kehittyvä *paikkaidentiteetti* (Proshansky ym. 1983; Korpela 1989). Tämä paikkaidentiteetti muodostaa vertailuperustan, jonka avulla yksilö tunnistaa ja tulkitsee uusia paikkoja. Näin hänen ympäristösuhteeseensa tulee jatkuvuutta; esimerkiksi amerikansuomalaiset muuttivat vuosisadan alussa Yhdysvaltain järvialueille ja antoivat sikäläisille paikoille suomalaisia nimiä. Samalla paikkoihin liittyvät tunnesiteet ja muistot voivat olla keskeisellä sijalla minäkokemuksen jatkuvuuden ja eheyden tuottamisessa ja ylläpitämisessä (luku 2).

Silloin kun ihminen kokee jonkin paikan omakseen, tähän liittyy yleensä osallisuuden tunne (insideness; Relph 1976) tai kotoisuuden tunne (at-homeness; Seamon 1979). Nämä ovat yleensä huomaamattomia tuttuuden ja omassa ympäristössä viihtyvyyden tunteita. Yksilö kokee kotinsa ja asuinpaikkansa sellaisiksi paikoiksi, joihin hän on juurtunut, joista hän lähtee ja joihin hän palaa. Kun omalta asuinpaikalta sitten muutetaan pois, irtaudutaan samalla tutuista fyysisistä puitteista ja mahdollisista sosiaalisista verkostoista ja edessä on uusi juurtumisen. Tämä voi olla joillekin vaikeaa. Toisaalta varsinkin vapaaehtoisesti paikasta toiseen muuttaessaan ihminen voi myös kokea vapautuvansa entisistä sidonnaisuuksista. (Paasi 1984a.) Kiinnostava on Feldmanin (1990, 1996) ajatus, että yksilön yksittäisiin paikkoihin liittämät

41. Kauppakeskukset ja hampurilaisravintolat — aikamme epäpaikkoja?

käsitykset ja tunnesiteet voivat yleistyä tietyytyypistä paikkaa koskevaksi (settlement identity). Tällöin esimerkiksi esikaupunkiin kiinnittynyt muuttaa uudellakin paikkakunnalla todennäköisesti juuri esikaupunkiin, keskustaan tottunut keskustaan. Näin kiintymissuhde tiettyyn asumistapaan säilyy uudessa ympäristössäkin.

Paikan kokemusta on tarkasteltu paljon ympäristöpsykologian lähi-aloilla, erityisesti fenomenologiassa (Heidegger, Merleau-Ponty, Schutz) ja humanistisessa maantieteessä (Buttimer, Relph, Tuan). Pyrkimyksenä on ollut tuoda esiin paikkojen merkitys ja kiinnittää huomiota paikan tunnun katoamiseen nykyisestä ympäristöstä. Esimerkiksi Tuan (1974) on viitannut tunteenomaiseen siteeseen ihmisen ja paikan välillä käsitteellä *topofilia*. Se voi vaihdella lyhytaikaisesta mielihyvästä syvälle juurtuneeseen kiinnittymiseen. Relph (1976) viittaa paikattomuuden (placelessness) käsitteellä sellaisiin nyky-ympäristöihin, joilla ei ole omaleimaisuutta ja joihin on vaikea samastua ja juurtua. Varsinkin nykyisistä teollisesti tuotetuista ympäristöistä puuttuu usein piirteitä, joihin asukkaat voisivat samastua, ja mahdollisuuksia muokata ja personalisoida ympäristöjään paikoiksi. Toisiaan muistuttavat elementtitalot, kauppakeskukset, hampurilaispaikat, huoltoasemat ja paikallisperinteestä piittaamattomat uudisrakennukset luovat tyypillisesti tämän päivän paikattomuutta. Toisaalta Sime (1986) on huomauttanut, että jos Relph fenomenologina arvioi McDonald'sin hampurilaismiljöitä epäpaikoiksi, se ei merkitse sitä, että muut kokisivat samoin. Koska jokainen tulkitsee ympäristöä omista lähtökohdistaan, se mikä on toiselle ”epäpaikka” saattaa toiselle olla ”paikka”.

Ympäristö paikkojen verkostona

Bonnes ja Secchiaroli (1995) täydentävät, että ihmiset eivät toimi vain yksittäisissä paikoissa, vaan monista paikoista rakentuvissa paikkaverkostoissa (multi-place system). Jokainen yksittäinen paikka sijoittuu osaksi laajempaa paikkaverkostoa, monipaikkajärjestelmää. Paikat voivat olla päällekkäin tai rinnakkain, taikka ne voivat olla lähekkäin tai etäällä toisistaan. Koti sijoittuu asuinalueeseen, asuinalue kaupunkiin, kaupunki tietynlaiseen yhteiskuntaan tai kotimaahan. Ajatus on sama kuin Bronfenbrennerillä (luku 1), joka kuvaa ympäristön koostuvan yksittäisistä paikoista, paikkojen verkostoista sekä paikkojen jär-

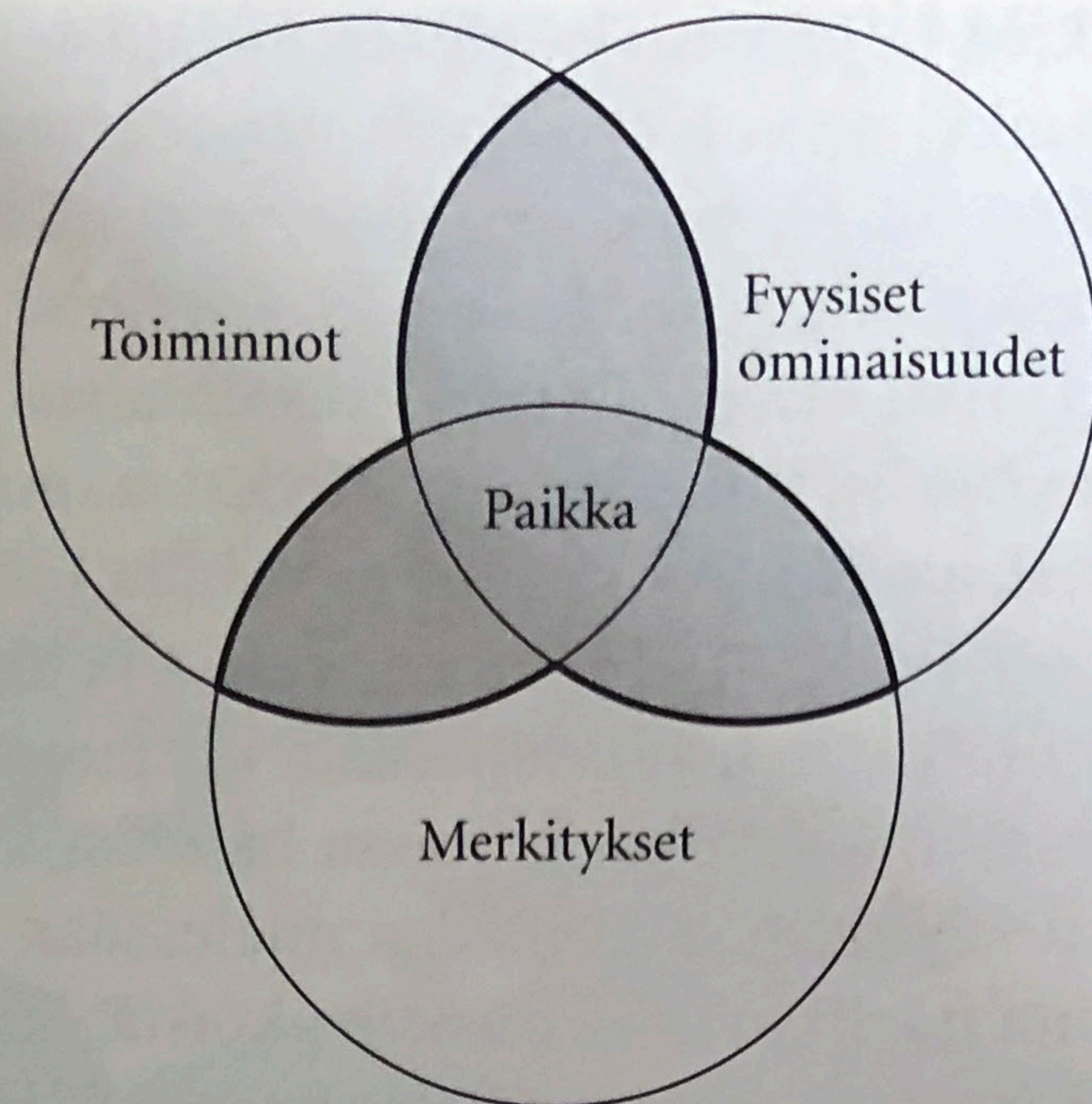
jestelmistä, joihin liittyy sekä sosiaalisia että kulttuurisia ulottuvuuksia.

Bonnes ja Secchiaroli ovat selvittäneet, millaisia paikkojen verkostoja italialaisilla asukkailla on kaupunkialueillaan. Tulosten mukaan ihmisten paikkaverkoston ydin on luonnollisesti koti ja oma asuinalue, josta toiminta laajenee keskustaan ja muille alueille. Keskustaan saatetaan mennä joko jossakin erityisessä tarkoituksessa tai pelkästään oleskelemaan, kiertelemään, katselemaan kauniita rakennuskohteita ja olemaan toisten ihmisten joukossa. ”Tällä pyritään todennäköisesti tasapainottamaan asuinaluekohtaisen elämisen sulkeutuneisuuden uhkaa ja luomaan sen rinnalle uudenlaista sosiaalisuutta.” Omaan asuinalueeseen suhtaudutaan vuoroin kotiin sulkeutumalla ja yksityisyyttä suojelemalla, vuoroin tuttuja kotiin kutsuen ja alueen toiminta- ja urheilumahdollisuuksia käyttäen.

Eri asukkaille kaupunki paikkaverkostona vaihtelee laajuudeltaan. Tässä on selvää ikäkausittaista muutosta. Tyypillistä on, että nuoruuteen liittyy siirtyminen kodin ja asuinalueen piiristä sekä kiinnostuksen kasvu keskustaa kohtaan. Tässä vaiheessa keskustatoiminnot ovat usein eriytymättömiä ja niissä on pikemminkin kyse ”tilan haltuunotosta” kuin määrättyjen keskustapalvelujen aktiivisesta käytöstä. Noin 35. ikävuodesta lähtien keskustan käyttö alkaa erikoistua ja tulla vaihtelevammaksi. Samalla alkavat oman asuinalueen toiminnot, kuten urheilupaikkojen käyttö ja koti ystävien tapaamispaikkana, jälleen voimistua. Iän mukana, varsinkin vanhuudessa toiminnot alkavat tulla jälleen kotikeskeisiksi. (Bonnes & Secchiaroli 1995.) Walleniuksen (1996) tutkimuksessa suomalaisten 30-vuotiaiden arjen paikkaverkosto koostui keskimäärin seitsemästä itselle merkityksellisestä paikasta. Suppeimmillaan määrä oli kaksi ja laajimmillaan kaksitoista.

Yhteinen aluetietoisuus

Omien paikkakokemustensa ja paikkaverkostonsa rinnalla ihmisillä on yhteisiä paikkakokemuksia ja yhteisiä käsityksiä eri paikoista ja alueesta. Canter määrittelee teoksessaan *The Psychology of Place* (1977), että paikka rakentuu toisaalta fyysisten ominaisuuksien ja toimintojen suhteesta. Toisaalta ovat tärkeitä ihmisten käsitykset siitä,

42. Canter (1977) esittää, että paikka ja sen luonne voidaan määrittää vasta, kun tunnetaan sen fyysiset ominaisuudet, siinä tapahtuva toiminta ja ihmisten käsitykset siitä.

kenelle paikka on tarkoitettu, mitkä ovat sen kirjoittamattomat säännöt ja millaisia merkityksiä muut käyttäjät siihen liittävät (ks. myös Canter 1991). Näin paikkoihin liittyy myös jaettuja merkityksiä ja eri paikoilla voi olla erilainen sosiaalinen mielletävyys (social imageability; Stokols 1981; Stokols & Shumaker 1981). Paikka voidaan tällöin käsittää ihmisten kokemana yhteisenä sosiaalisena kenttänä – omine toimintasisältöineen, jaettuine merkityksineen ja 'käsikirjoituksineen' (luku 1). Joskus ihmiset voivat kokea liittyvänsä johonkin paikkaan niin, että voidaan puhua paikkariippuvuudesta (Stokols & Shumaker 1981). Useissa tapauksissa paikkariippuvuuden ja territorioon kuulumisen tunteen välillä on läheinen suhde (luku 8).

Jaettujen merkitysten välityksellä samalla alueella asuville saattaa rakentua myös yhteinen, me-henkeä ja yhteisyyden kokemusta lujittava *aluetietoisuus*. Aikoinaan yhteinen aluetietoisuus rakentui luontevasti, kun ihmiset pysyivät pitkään samalla paikkakunnalla ja kokivat yhteisesti saman paikallishistorian. Nykyään, kun liikkuvuus on kasvanut, samanlaista paikallishistoriallista yhteenkuuluvuutta on enää harvoin. Nykyään alueellinen tietoisuus rakentuu välineellisemmin muun muassa aluelehdistön, ympäristökasvatuksen, paikallisten yhdistysten,

paikallishistoriikkien ja joskus alueellisen kirjallisuuden avulla (Paasi 1984a, 1984b). Kaikki ne voivat välittää tietyn alueen asukkaille tunnetta siitä, ”millaisia me olemme” erotukseksi muilla alueilla asuvista. Vastaavasti elokuvantekijä saattaa liittää tuttuihin paikkoihin omia merkityksiään ja fiktioitaan. Syntyy uudenlaisia mielenmaisemia (landscapes of the mind), jotka katsoja suodattaa omien mielenmaisemiensa läpi – omaksuu kenties jotakin ja saattaa liittää mukaan omia merkityksiään (Tani 1995, 34). Elokuvat, videot ja joukkotiedotus voivat välittää ihmisille kuvia myös sellaisista kaupungeista, jotka sijaitsevat toisella puolella maapalloa ja joissa he ehkä koskaan eivät tule henkilökohtaisesti käymään. Silti heidän mielessään syntyy monipuolisia ja voimakkaita mielikuvia vieraista paikoista. ”Ennen ensimmäistä vierailua ihminen on rakentanut aikaisempien mielikuvien perusteella paikan mielikuvituksessaan ja tähän mielikuvaan hän joutuu sovittamaan uudet, suorat paikan kokemukset.” (mt., 35.)

Oma merkityksensä on arkkitehtuurilla, paikallisista olosuhteista lähtevällä rakentamistavalla, kulttuuriympäristöjen vaalimisella ja paikan hengen eli *genius loci* kunnioittamisella. Norberg-Schulz (1980, 1985) on esittänyt fenomenologisessa arkkitehtuurin teoriassaan, että ihmiselle on tärkeää asumisessaan kuulua johonkin paikkaan, orientoitua siinä, kohdata toiset ihmiset asuinpaikan kulttuuristen instituutioiden ja yhteisöllisyyden välityksellä, kokea oma kotinsa paikkana vetäytymiseen ja kokea suhde siihen ympäröivään luontoon, johon rakennettu asutus sijoittuu. Näitä tunteita arkkitehtuuri parhaassa tapauksessa pystyy tukemaan. Arkkitehtuuri voi luoda merkityksellisiä paikkoja ja auttaa ihmistä asumaan.

Samansuuntaisesti Pallasmaa (1985) korostaa, että arkkitehtuurin perimmäinen tavoite ei ole niinkään talojen suunnittelu fyysis-esteettisinä tiloina ja muotoina, vaan niissä asuvien ihmisten mielikuvien ja tunteiden tukeminen. Hyvä arkkitehtuuri koskettaa käyttäjänsä tunteita, herättää perusinhimillisiä mielikuvia, lujittaa hänen suhdettaan asuinpaikkaan. Hyvä arkkitehtuuri kokoaa ja tuo ihmisen lähelle tietyn ainutlaatuisen paikan, joka koostuu konkreettisista toiminnoista, valos-
ta, materiaaleista, esineistä ja muista seikoista, jotka yhdessä määrittämielessä laadullinen ilmiö. Kuitenkin harvoin enää syntyy paikkoja, jotka ”ilmaisivat meille keitä olemme”. Arkkitehti Pallasmaa näkee tälle eräänä selityksenä sen, että ”me suunnittelijat olemme turtuneet

43. Paikan henkeä luovat ympäristön omaleimaisuus ja historian tuntu.

talojen, huoneiden ja esineiden kielelle. Uskon, että arkkitehtien tulisi jälleen runoilijoiden tapaan herkistyä esineiden herättämille mielikuville.” Tilojen ja geometrinen muotojen painotuksesta tulisi siis edetä niiden tunne- ja merkityssisältöjen huomioon ottamiseen, joita ihmiset tiloihin liittävät ja joiden avulla niistä tulee paikkoja.

Mahdollisuudet paikkojen luomiseen yksinomaan visuaalis-esteettisiä ja tilallisia tekijöitä painottaen ovat rajalliset. Koska paikan kokemus on pitkälti yhteydessä niihin merkityksiin, joita kukin asukas rakennuksille ja ympäristölleen antaa, ei tätä prosessia voi tehdä asukkaiden puolesta vaan heidän kanssaan. Asukkaat on otettava kanssasuunnittelijoiksi. Heidän kokemus- ja merkitysmaailmaansa eläytymisestä tulee ympäristösuunnittelun haaste. Ympäristösuunnittelija muuttuu ratkaisujen sanelijasta myötäeläjäksi, tukijaksi ja eräänlaiseksi ympäristökätilöksi.

Hyvä ympäristö tarjoaa jokaiselle mahdollisuuden toteuttaa omaa elämäntapaansa ja omaa yksilöllistä olemassaoloaan sekä käyttää ympäristöä psyykkisen itsesäätelynsä välineenä. Koska nämä tavat vaihtelevat yksilöittäin ja koska jokainen antaa ympäristölle oman tulkintansa, hyvässä ympäristössä on useita rinnakkaisia toimintamahdollisuuksia. Arkkitehti Louis Kahn onkin määritellyt, että ”kaupunki on mahdollisuuksien, tarjollaolon, paikka. Se on paikka, jonka läpi kulkiesaan pikkupoika tai -tyttö voi nähdä jotakin, mikä kertoo hänelle mitä hän haluaa tehdä koko elämänsä ajan.” (Stenros 1992.)